

ردپای آموزش محیط زیست و توسعه فرهنگ آن در برنامه های توسعه اقتصادی - اجتماعی - فرهنگی کشور

"آسیب شناسی عدم اجرای مفاد قانونی بند الف ماده ۱۸۹ قانون پنجم توسعه کشور"
(مبنایی برای برنامه ششم)

بر همگان مبرهن است راه دستیابی به پایداری توسعه در همه ابعاد آن، در بستری سالم همواره آموزش و ارتقاء سطح سواد و فهم اکولوژیک جامعه است شاید باور این حقیقت که تحقق توسعه پایدار همان فرآیند تربیت افراد جامعه است که ریشه در آموزش و ارتقاء فرهنگ آن دارد، هنوز برای کشور ما دشوار است. آثار و پیامدهای سوء این تفکر مدیریتی را به خوبی در چالش ها و بحرانهای فرآیندهای محیط زیستی کنونی سرزمین مان مشاهده می کنیم. بحران مدیریت منابع آبی کشور، افزایش نرخ رشد انقراض گونه های جانوری و گیاهی، مرگ و میر ناشی از افزایش آلاینده های محیط زیستی و ... همه و همه موید این است که توسعه ناسازگار با محیط زیست در گرو تفکر و اندیشه های آموزش ندیده ای است که پیامدهای سوء ناشی از توسعه ناهمگون با محیط زیست را بخوبی درک نکرده و در عرصه های مدیریتی تصمیماتی را رقم می زنند که آثار زیانبار آن برای سالیان متمادی باقی خواهد ماند.

امروزه شیوه های متعددی برای بهبود وضعیت محیط زیست مطرح است اما از میان آنها نقش و اهمیت رویکرد توسعه فرهنگی دانایی محور به نحو چشمگیری از دیگر رویکردها با توجه به کم هزینه بودن، فراگیری آن و از همه مهمتر مقبولیت اجتماعی بالای آن از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

مهم ترین ابزار توسعه فرهنگی دانایی محور در حوزه محیط زیست آموزش است و در یک نگاه کلی و فراگیر می توان عوامل اساسی و پایداری در یک فرآیند پویای توسعه پایدار را به چهار عامل تقسیم کرد: ۱- فرهنگ (باورها، ارزشها) ۲- دانایی (علم) ۳- توانایی (فناوری، تجهیزات، سرمایه یا منابع) ۴- ساختارها (ضوابط، قوانین، برنامه ها و ...) که در همه عوامل نقش نیروی انسانی آموزش دیده کارآمد به خوبی واضح است. حال با تمامی اوصاف با نگاهی اجمالی به برنامه های توسعه تدوین شده طی سی و چند سال بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، برنامه چهارم غنی ترین مجموعه مدون در زمینه حفاظت از منابع طبیعی و محیط زیست و توسعه دوستدار طبیعت است، فصل پنجم برنامه چهارم توسعه ۱۴ ماده آن به حفظ محیط زیست اختصاص

داده شد و برای اولین بار در برنامه های توسعه کشور یکی از مواد برنامه آموزش محیط زیست (بند الف ماده ۶۴) را با هدف دست یابی به توسعه پایدار معنا کرده و از این نظر نگرشی همه جانبه و تلفیقی برای حفظ محیط زیست قایل شده است. علاوه بر آن این ماده اصول زیر را مورد توجه قرار داده است:

- ۱- ارتقای سطح آگاهی های عمومی و دست یابی به توسعه پایدار برای حفظ محیط زیست
- ۲- تأکید بر آموزش مبتنی بر تحقیق از طریق تعیین گروه های اثرگذار و اولویت دار
- ۳- افزایش سطح درگیری و تعاملات مقامات کشور در برنامه ریزی آموزشی محیط زیست و توسعه پایدار از طریق ملزم کردن شورای عالی حفاظت محیط زیست برای پیشنهاد آیین نامه اجرایی (بند الف ماده ۶۴)

مفاد قانونی بند الف ماده ۶۴ قانون برنامه چهارم توسعه کشور

- سازمان حفاظت محیط زیست، مکلف است:
- الف: در راستای ارتقای آگاهی های عمومی و دستیابی به توسعه پایدار به منظور حفظ محیط زیست و با تأکید بر گروه های اثرگذار و الویت دار از ابتدای برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، آیین نامه اجرایی مربوط را با پیشنهاد شورای عالی حفاظت محیط زیست به تصویب هیئت وزیران برساند. کلیه دستگاه های ذیربط، رسانه های دولتی و صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران ملزم به اجرای برنامه های آموزشی **بدون دریافت وجه** موضوع این ماده قانونی می باشند.

اگرچه مفاد قانونی بند الف ماده ۶۴ قانون برنامه پنجم توسعه کشور در برنامه پنجم تنفیذ شده است (بند الف ماده ۱۸۹) ولی متأسفانه آیین نامه اجرایی آن فاقد سازوکارهای اجرایی بوده و از کارآمدی و اثربخشی چندانی به دلایل مشروحه زیر برخوردار نبوده است:

- ۱- نبود شاخص های سنجش پذیر برای گزارش گیری های منظم از وضعیت میزان آگاهی های محیط زیستی جامعه و برقراری ارتباط منطقی بین میزان آموزش های ارائه شده با حفاظت از محیط زیست با هدف سنجش اثربخشی طرح ها و برنامه های اجرا شده.
- ۲- نبود محل ردیف اعتباری مشخص به منظور تأمین منابع مالی اجرای طرح ها و برنامه های محوله به دستگاهها و وزارتخانه های مربوطه.

۳- نبود وحدت رویه برای گزارش‌گیری از وضعیت آموزش‌های ارائه شده در زمینه محیط زیست توسط وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها.

۴- عدم زیرساخت‌های اجرایی لازم برای تحقق اهداف ماده قانونی مذکور متناسب با مأموریت‌های محوله به وزارتخانه‌ها و سازمان‌های مربوطه در واحدهای استانی.

۵- نبود رویه مشخص و سازوکارهای شفاف برای نحوه تعامل با رسانه ملی و ادارات کل صدا و سیما و واحدهای استانی به منظور تولید و پخش برنامه‌های محیط زیستی.

از این رو امید می‌رود برنامه ششم توسعه کشور با نگاهی متفاوت راهبردهای مشروحه زیر را سرلوحه کار خود قرار داده و با تبیین جایگاه آموزش محیط زیست و ضریب تأثیر سازمانهای مردم‌نهاد محیط زیستی با بسیج سرمایه‌های معنوی- فرهنگی و اجتماعی جامعه به حفاظت و احیای محیط زیست بپردازد.

- ایجاد سازوکارهای قانونی برای استیفای حقوق، انجام مسئولیت‌ها و ایفای نقش موثر برای دستیابی به محیط زیست سالم؛

- ایجاد سازوکارهای قانونی برای تأسیس، گسترش و حمایت از سازمان‌های مردم‌نهاد و جوامع محلی محیط زیستی؛

- طراحی و پیاده‌سازی نظام حمایت از نشر و ترویج آثار و فرآورده‌های فاخر علمی، آموزشی، فرهنگی و هنری؛

- ساخت، معرفی و ترویج الگوها و نمادهای تأثیرگذار محیط زیستی برخاسته از فرهنگ اسلامی- ایرانی برای کودکان، نوجوانان و جوانان؛

- ترویج سواد، اخلاق، رفتار و عمومی‌سازی فرهنگ محیط زیستی در سطوح آموزش عمومی، عالی و فرهنگ عمومی جامعه با بهره‌گیری از ظرفیت‌های آموزش، فرهنگی و اجتماعی؛

- ترویج فرهنگ تولید و مصرف پایدار در سطح فرهنگ عمومی، نهادی و حرفه‌ای؛

- ایجاد و حمایت از سامانه‌های اطلاع‌رسانی معتبر و به‌هنگام محیط زیستی؛

- ارج‌گذاری و پاسداشت گروه‌های اثرگذار و فعالان بخش محیط زیست؛

- توانمندسازی حرفه‌ای و تخصصی محیط زیستی مدیران، کارشناسان و کارکنان بخش‌های دولتی، عمومی و خصوصی.